

PITANJE METODE KOD KANTA I HAJDEGERA: DVA PUTA DEDUKCIJE KATEGORIJA

HRISTINA BANIĆ
Filozofski fakultet,
Univerzitet u Novom Sadu
hristinabanic@gmail.com

Pitanje metode kod Imanuela [Immanuela] Kanta može imati prilično široko značenje. U najširem, cela *Kritika čistoga uma* jeste jedan *traktat metode*.¹ Moguće je govoriti o više metoda, odnosno pristupa, koji mogu biti analitički, sintetički, transcendentalni, nekada i spekulativni, sistemski itd. Međutim, naš zadatak nije razvrstavanje metoda i konteksta u kojima se oni javljaju u Kantovoj *Kritici čistoga uma*. Pitanje koje ovde postavljamo ne tiče se njegove „Transcendentalne teorije o metodi” ili generalno o metodi pisanja. Centar ovog istraživanja jeste *Treći odsek dedukcije kategorija* i metod koji Kant tu sprovodi. Nije reč o tome da je u fokusu samo metod, odnosno da ćemo u skladu sa tim pratiti svaki Kantov metodski korak i svoj zadatak završiti na tome. Naprotiv, pitanje metoda na tom mestu otvara mogućnost govora o još nečemu, a to je Hajdegerov [Martin Heidegger] odnos sa Kantovim problemom dedukcije kategorija. U opštim crtama, Kantova dva puta dedukcije kategorija mogu poslužiti kao mesto od kojeg se može otpočeti dijalog dva mislioca – Kanta i Hajdegera. Kant govori kako je u prethodnim odsecima imao za cilj da pripremi čitaoca za ono što treba da sledi u *Trećem odseku*, gde bi trebalo da pokaže kako sve prethodno obrazloženo treba da funkcioniše zajedno i ujedno. U prethodnom odseku čulo, uobrazilja i apercepcija izloženi su zasebice i tu je bila na delu priprema za dalje, puno objašnjenje tih elemenata. Kant tu koristi sintetički metod pri izlaganju. Namera je da se tri izvora saznanja pokažu ujedno i u vezi. Izlaganje je podeljeno na dva dela, odnosno na dva puta – odozgo i odozdo. Na prvom putu krećemo se od transcendentalne apercepcije do čulnosti. Suprotno, na drugom putu polazište je čulnost i odatle treba doći do apercepcije. Hajdeger ima drugu zamisao. Naime, on smatra da bi trebalo poći od sâmog centra, centralnog problema odseka, a ne zaobilaznim putem, pa u tom smislu kaže:

„Pravo pitanje, ono koje ide u istom smeru kao Kantov problem, glasilo bi ovako: Šta su kategorije kada su utemeljene u potpunom trans-

1 Up. Kant, Immanuel, *Kritika čistoga uma*, prev. Popović, Nikola, Dereta, Beograd, 2012., str. 25.

cedentalnom subjektivitetu, utemeljene u izvornom i zatvorenom jedinstvu čulnosti i razuma?”²

Ipak, on kroz svoju analizu tog odseka prati Kantov redosled, iako tvrdi da se kroz takvo linearno izlaganje vidi da Kant dobrim delom ipak povlađuje tradiciji logike. U tom smislu, cilj nije samo u tom metodu izlaganja već i u tome kako je Kant postavio sâm problem dedukcije kategorija. Imamo dve strane, dve najudaljenije tačke – čulnost i apercepciju. Pitanje koje se nameće jeste kako su mogući njihova veza i njihov odnos. Pitanje iz hajdegerijanske vizure jeste kako je moguće pokazati suštinsku povezanost receptiviteta i spontaniteta. To pitanje bi trebalo da nas vodi na putu pokazivanja suštinskog jedinstva saznanja i njegove ontološke dimenzije. Naše istraživanje zbog svog obima neće obraditi svaki od elemenata odnosa koji se javljaju na ta dva puta. Takode, Hajdegerov pristup biće ograničen samo na pojedinačne tačke odnošenja sa Kantom te će njegova koncepcija vremena i njegov fenomenološki metod većinski izostati.

Na prvom putu dedukcije Kantova polazna tačka jeste čista apercepcija. On na tom mestu govori o onome što zorovima omogućava jestvo, a to je svest (*Bewusstsein*). Zorovi za nas nisu ništa ukoliko ne mogu da budu primljeni u svest, odnosno, ukoliko ih ma na koji način nismo svesni. Sâma svest u svome sklopu uključuje saznanje (*wissen*) (biti saznatim). Saznatim može biti samo ono što ima formu predstave te je sada pitanje o uslovima mogućnosti svih predstava. Sve predstave moraju da pripadaju jednoj svesti ukoliko treba da postoji saznanje. Na tom nivou dedukcije Kant još uvek ne uvodi termin transcendentalna apercepcija, već koristi izraz „opšti identitet nas samih”. Ukoliko smo *a priori* svesni tog identiteta kao uslova mogućnosti predstava, reč je o „transcendentalnom principu jedinstva”. Time su obuhvaćene sve predstave, uključujući i predstave u zrenju.

„Ali jedinstvo raznovrsnosti u jednome subjektu jeste sintetično; prema tome, čista apercepcija daje jedan princip sintetičnog jedinstva raznovrsnosti u svakom mogućem opažanju.”³

Tim se stavom direktno dovodi u vezu apercepcija i čulnost. Kant u napomeni ističe da sve predstave stoje u vezi sa empiričkom svešću. Ukoliko ne bi bilo tako, one za nas ne bi bile ništa, odnosno, ne bi postojale. Međutim,

2 U korištenom engleskom prijevodu to mesto glasi: „The real question, the one that goes in the same direction as the Kantian problem, would read as follows: What are the categories when grounded in full transcendental subjectivity, grounded in the original and closed unity of sensibility and understanding?” Heidegger, Martin, *Phenomenological Interpretation of Kant's Critique of Pure Reason*, prev. Maly, Kenneth, Indiana University Press, Bloomington, 1997., str. 274.

3 Kant, *Kritika čistog uma*, str. 576.

svaka empirička svest odnosi se na nužan način sa transcendentalnom svešću i ta (samo)svest jeste praosnovna (izvorna) te ona kao takva prethodi svakom iskustvu. Transcendentalna apercepcija predstavlja osnov za svaki sintetični stav. Mogućnost logičke forme saznanja mora stajati u nužnom odnosu sa njom.

„Ali ovo sintetično jedinstvo pretpostavlja jednu sintezu ili je u sebi obuhvata, te, ako to sintetično jedinstvo treba da je *a priori* nužno, onda i ova sinteza mora da bude sinteza *a priori*.”⁴

Apercepcija pretpostavlja sintezu. Ona jeste sintetišuća, odnosno, sâmno jedinstvo jeste sintetičko. Pitanje je na koji način figuriraju sinteza i apercepcija. Preciznije, da li je svaka sinteza moguća tek na osnovu izvornog sintetičkog jedinstva apercepcije? Sâm stav apercepcije je analitičan. Naime, stavu *ja mislim mora moći da prati sve moje predstave*, ništa nije pridodato – on je identičan. Ipak, taj stav objašnjava sintezu mnogostrukosti. Ta mnogostrukost ne nalazi se u njemu; ona mora biti data, ali njena veza može biti data samo u jednoj svesti. Iako je u pitanju sinteza koja se može znati samo u svojoj delatnosti, principu sjedinjavanja nešto mora biti dato, odnosno, mnogostrukost mora biti data. To ipak ne odgovara u potpunosti na pitanje odnosa apercepcije i sinteze. Hajdeger navodi da je Kant u drugom odseku dedukcije kategorija istakao da je svaka sinteza proizvedena od strane uobrazilje.⁵ On smatra da je na taj način utvrđen suštinski odnos između uobrazilje i apercepcije. Naravno, tu nije reč o reproduktivnoj uobrazilji koja predstavlja empirički deo, već je reč o transcendentalnoj uobrazilji koja je kao takva produktivna. Odnos uobrazilje i apercepcije dobija novi momenat sa Hajdegerovim tumačenjem pozicioniranja sinteze i uobrazilje. Posebno značajnim i problematičnim pokazuje se citat:

„Prema tome, princip nužnog jedinstva čiste (produktivne) sinteze uobrazilje jeste pre apercepcije osnov mogućnosti svega saznanja, naročito iskustva.”⁶

Hajdegera posebno zanima značenje „pre apercepcije”. Pitanje je da li se sinteza ispostavlja pretpostavljenom u odnosu na transcendentalnu apercepciju. Kontekst u kojem je to pitanje postavljeno jeste *zasnivanje mogućnosti čistog saznanja*. Hajdeger smatra da se takvo tumačenje odnosa sinteze i apercepcije

4 Isto.

5 Up. Heidegger, Martin, *Kant i problem metafizike*, prev. Stanisavac, Milutin, Mladost, Beograd, 1979., str. 58.

6 Kant, *Kritika čistog uma*, str. 576.

uklapa u prethodno izloženo da *apercepcija pretpostavlja čistu sintezu*. Ovde nije reč samo o uobrazilji, već o *principu nužnog jedinstva čiste sinteze uobrazilje*. Jasno je da takvo tumačenje rečenice ide u prilog Hajdegerovom pozicioniranju uobrazilje kao korena saznanja. Kada je tako postavljena apercepcija, kao ona kojoj prethodi sinteza, ispostavlja se preimućstvo uobrazilje. Izgleda kao da bi trebalo da apercepcija odražava sjedinjavanje transcendentalne uobrazilje. Navedeni Kantov citat potpuno se uklapa u Hajdegerovu tezu. Zaista, to nije posebno karakteristično mesto za celinu Kantove misli, pogotovo kada je u pitanju odnošenje moći saznanja. Međutim, Kant će u narednim pasażima ipak u nekom smislu dati prednost apercepciji, što Hajdeger smatra Kantovim ustuknućem pred pozicioniranjem uobrazilje kao izvorne moći. Hajdeger smatra da je na tom mestu bilo moguće pokazati da je sinteza uobrazilje izvornija od apercepcije te da ona čini i objektivnost apercepcije mogućim.⁷ Ukoliko je reč o uobrazilji kao jednoj od moći i u krajnjem korenu ta pozicija slabi u narednim formulacijama te posebno slabi u drugom izdanju *Kritike čistog uma*. Položaj uobrazilje posebno se ističe u prvom izdanju *Kritike*. Takođe, tu je pojam sinteze bliži uobrazilji te se više insistira na odnošenju uobrazilje i čulnosti. Ipak, treba imati u vidu da u drugom izdanju nije reč o tome da je u pitanju posebno drugačija misao. Može se čak i reći da nema suštinskih izmena; samo je reč o drugačijem tipu osvetljavanja problema gde nešto značajnije uloga transcendentalne apercepcije dolazi do izražaja. Kada imamo u vidu razliku prvog i drugog izdanja, jasnije je zbog čega je važno isticanje metode izlaganja. Treba imati u vidu da je ovde reč o dva puta dedukcije i da se na tom prvom putu ide odgore ka dole. Hajdeger ne smatra taj pristup najadekvatnijim zbog njegove linearnosti. Međutim, ukoliko se ima u vidu Kantov metod, nije moguće zadržati se na sâmom citatu i tvrditi preimućstvo uobrazilje u tom smislu. Hajdeger smatra da se time pokazuje izvornost uobrazilje koja se javlja kao sjedinjujuća, odnosno da predstavljanje jedinstva pred sobom ima *sjedinjavajuće jedinstvo*.

Veterston [Martin Weatherston] na tome mestu konstatuje razmimoilaženje Hajdegerove interpretacije sa slovom Kantove misli. Naime, on smatra da Hajdeger previše ističe „pre” u pomenutom citatu. Takođe, smatra da to „pre” ne treba posmatrati kao ontološko ili temporalno preimućstvo uobrazilje. Veterston navodi zanimljivo poređenje, gde bi uobrazilja trebalo da se nađe pre(d)⁸ transcendentalnom apercepcijom na isti način kao što bi neko trebalo da se nađe

7 Up. Weatherston, Martin, *Heidegger's Interpretation of Kant: Categories, Imagination and Temporality*, Palgrave Macmillan, Basingstoke, 2002., str. 279.

8 Veterston koristi englesku reč „before” koja u sebi sadrži prostorno i vremensko značenje. Takođe, ujedno može značiti ispred. Biti ispred nečega, u tom smislu, znači stati pred ono što treba da dade sud.

pre(d) sudom ili sudijom.⁹ Međutim, Hajdeger obrazlaže na koji način pristupiti tom „pre“:

„Shvati li se ‘pre’ u navedenom stavu, kao *coram*, onda se pokazuje osobenost strukturnog jedinstva transcendentalne apercepcije i čiste uobrazilje.”¹⁰

Coram ima značenje „u prisustvu (nečega)” i „pre(d)”¹¹

U tom slučaju, sinteza koju vrši čista uobrazilja jeste izvornija jer je pre apercepcije. Međutim, Veterston pak tvrdi da, čak i kada bi bilo tako, to i dalje ne bi potvrdilo preimućstvo čiste uobrazilje nad apercepcijom. On smatra da ukoliko se pre(d) uzme u smislu pre(d) apercepcijom, to bi značilo da apercepcija ima prednost jer je ona ta koja „nadgleda” sintezu čiste uobrazilje. Dakle, po tom pristupu tumačenju, jedinstvo apercepcije ima preimućstvo nad sintezom uobrazilje, onda je apercepcija princip sjedinjavanja, odnosno jedinstva. Ipak, treba imati u vidu Hajdegerov način interpretiranja Kanta i da tu nije u pitanju praćenje slova Kantove misli, već izlaganje njegove misli u dijalogu sa Kantom. Uobrazilja iz te perspektive treba da zadovolji drugačiji smisao nego što ga ima kod sâmog Kanta kao posrednička moć. Ključan momenat je u pokazivanju njene izvornosti i njenog utemeljenja u vremenu, ali ne vremenu onakvom kako ga Kant misli, već onako kako to stoji u Hajdegerovoj vizuri. Hajdegerova zamisao jeste da pokaže suštinsko odnošenje uobrazilje sa vremenom, a to mu dozvoljava Kantova napomena:

„Naše predstave [...] kao modifikacije svesti pripadaju unutrašnjem čulu, te sva naša saznanja kao takve modifikacije stoje na kraju krajeva pod formalnim uslovom unutrašnjeg čula, naime pod vremenom u kome ona sva skupa moraju da se dovedu u red, da se spoje i postave u odnose. Ova napomena mora da služi kao osnov svih daljih izlaganja.”¹²

Ta napomena predstavlja ključno mesto kada je reč o pozicioniranju vremena, što je od posebne važnosti za Hajdegera. Značajno je i to što sâm Kant stavlja kao osnov izlaganja, koje isprva sprovodi analitičkim putem, izlažući svaku od moći pojedinačno. Neka za sada bude rečeno samo to da bez vremena

9 Up. Weatherston, *Heidegger's Interpretation of Kant*, str. 159.

10 Hajdeger, *Kant i problem metafizike*, str. 58.

11 „In the presence of, before”, *Latin-dictionary.net*. Dostupno na: <http://www.latin-dictionary.net/definition/14235/coram> (pristupljeno: 20. 6. 2022.).

12 Kant, *Kritika čistoga uma*, str. 565.

nema ni mnogostrukosti. Kod Kanta, centralni momenat jeste sled koji je moguć tek sa vremenom. Ukoliko bi postojao sâm trenutak, onda mnogostrukosti ne bi ni bilo, već samo jedinstvo. Međutim, mnogostrukost koja je data treba preći i ponovo obuhvatiti, a tu je na delu sinteza. Treba imati u vidu da je ovde reč o shvatanju vremena kod Kanta. Što se tiče Hajdegera, to je mesto značajno zbog toga što je vreme direktno moguće dovesti u vezu sa sintezom uobrazilje. Na tom mestu, zbog obima istraživanja, nećemo dalje eksplicirati Hajdegerovo viđenje temporalnosti i njegovog odnosa sa transcendentnom uobraziljom. Reći ćemo samo to i ostati na tome da je Hajdegeru na kraju toga prvog puta dedukcije važno da je pokazana veza razuma i uobrazilje jer, kako on smatra, u tome se vidi konačnost razuma. Razum na kraju tog puta određuje se kao:

„Jedinstvo apercepcije u odnosu prema sintezi uobrazilje jeste razum, a to isto jedinstvo, ukoliko se odnosi na transcendentnu sintezu uobrazilje jeste čisti razum.”¹³

Nakon izlaganja prvog puta dedukcije, Kant želi da izloži „nužnu vezu razuma sa pojavama posredstvom kategorija”.¹⁴ U tom smislu, on kaže da taj drugi put počinje „odozdo”, odnosno od onoga što je empiričko. Dakle, početak je u sâmoj pojavi za koju još ne znamo kakva je i da li je nešto za nas. Ukoliko je ta pojava ipak nešto za nas, onda je u pitanju opažaj:

„Prvo što nam je dato jeste pojava koja se zove opažaj (*Wahrnehmung*) ako je spojena sa svešću (bez odnosa prema nekoj mogućnoj svesti pojava ne bi mogla nikada postati za nas predmet saznanja, te dakle za nas ne bi bila ništa, i, pošto po sebi nema nikakvog realiteta, već postoji samo u saznanju, ona uopšte ne bi bila ništa).”¹⁵

Za početak, potrebno je istaći jednu važnu terminološku razliku koja nije vidljiva ukoliko se ograničimo samo na srpski prevod *Kritike čistog uma*. Treba napraviti razliku između termina zor i opažaj. Zor (*Anschauung*) tiče se neposrednog odnosa saznanja na predmete, drugim rečima, na tom mestu neposrednost jeste u vidu zora.¹⁶ Neka zarad obima rada eksplicacija zora i zrenja izostane. Sa druge strane, na tom se mestu prvi put javlja određenje opažaja koje

13 Isto.

14 Isto.

15 Isto.

16 „Neka se saznanje inače odnosi na predmete ma na koji način i pomoću ma kojih sredstava, ipak način na koji se ono odnosi na njih neposredno i na koji svako mišljenje cilja kao na sredstvo jeste opažanje.” Isto, str. 59.

nam može poslužiti kao definicija. Dakle, reč je o pojavi koja je spojena sa svešću. Opažaj je blizak shvatanju opažanja kakvo je u svakodnevnom govoru. U svakodnevnom govoru, kada se govori o opažanju, nekako se podrazumeva da se opaža nešto što je dovršeno i uobličeno. Međutim, na tom nivou opažanja koje mi promatramo još uvek nema celovitosti jer princip ujedinjavanja rasturenih mnogostrukosti nije u čulnosti. Dakle, na tom mestu jasno je vidljiv receptivni karakter čulnosti. Izgleda da princip sinteze nije moguće pronaći u pasivnoj moći, već je potrebna *aktivna moć sintetiziranja*. Na tom mestu uobrazilja je ta koja treba da aprehendira. O funkciji uobrazilje u vezi sa čulnošću Kant kaže:

„Uobrazilja treba naime da svede raznovrsnost opažaja (*Anschauung*) na neku *sliku*; ona mora dakle prethodno da primi utiske u svoju delatnost, to jest da ih aprehendira.”¹⁷

Uobrazilja je ta koja treba da mnogostrukosti dade (ob)lik. Možemo se slobodnije izraziti i reći da na nivou opažanja imamo mrlje i boje, a tek sa uobraziljom je na delu slika. Ipak, delatnost uobrazilje na tom nivou nije dovoljna. Slika ne može postojati bez *subjektivnog osnova* koji omogućuje kako prelaz između opažaja, tako i izlaganje potpunih nizova opažaja – u pitanju je reproduktivna moć uobrazilje. Ipak, reprodukciji je potrebno pravilo po kojem će reprodukovati određene predstave. Dakle, kada su uključena pravila, tada je reč o *asocijaciji* predstava. Kant kaže da bi to bilo nešto, odnosno za nas, potreban je objektivni osnov. On treba da bude pre empiričkog u uobrazilji i predstavlja osnov asocijacije. Reč je o afinitetu i njega možemo naći u apercepciji, u tom smislu, da svako saznanje pripada *Ja*.¹⁸ Tako postavljen odnos pojava i svesti znači da pojave treba da budu aprehendirane kako bi se poklapale sa apercepcijom, a to nije moguće bez sintetičkog jedinstva.¹⁹ Uobrazilja se na tom mestu javlja kao jedna od moći sinteze *a priori* (kod Kanta). Reč je o produktivnoj uobrazilji na osnovu koje je moguć afinitet pojava.

„Otuda je zaista čudnovato, ali se ipak iz dosadašnjeg izlaganja dovoljno jasno vidi da je samo posredstvom ove transcendentalne funkcije uobrazilje moguć štaviše i sam afinitet pojava, a sa njim zajedno i asocijacija, posredstvom ove najzad i reprodukcija po zakonima, to jest samo iskustvo: jer bez te transcendentalne funkcije ne bi se nikakvi pojmovi o predmetima sliki u jedno iskustvo.”²⁰

17 Isto, str. 578.

18 Up. isto, str. 579.

19 Up. isto.

20 Isto.

Hajdeger određuje čistu uobrazilju kao moć obrazovanja odnosa. To znači da je tek na osnovu uobrazilje moguće govoriti o vezi, povezanosti i odnosu. On smatra da je mesto nastanka veze upravo u vremenu. U prethodnom tekstu naveli smo Kantovu napomenu koja govori da svaka predstava pripada unutrašnjem čulu, odnosno vremenu. Nije moguće govoriti o bilo kakvoj vezi ukoliko postoji samo trenutak. Bez vremena moguće je samo jedinstvo, i to ne u onom smislu da je u tom jedinstvu nešto sjedinjeno jer ni proces (koji podrazumeva trajanje, a to znači da podrazumeva vreme) ne bi bio moguć. Tek sa sledom dobijamo mnogostrukost koja može da postane nešto za nas. Tako sukcesijom utisaka u duhu dobijamo vezu. Hajdeger smatra da uobrazilja pretpostavlja *regulativno sjedinjavanje*, a to sjedinjavanje se odvija po pravilima. Tu je reč o afinitetu. Hajdegeru je važno da pokaže kako se uobrazilja suštinski odnosi na vreme. To treba da bude detaljno objašnjeno tek u kontekstu govora o tri sinteze uobrazilje kao tri ekstaze vremena, ali sada nećemo to tematizovati jer se tiče dubljih odnosa uobrazilje i vremena te ujedno i pitanja konačnosti, a obim našeg rada treba da ostane u okvirima dva puta dedukcije kategorija u kontekstu metode.

Nakon izlaganja funkcije transcendentalne uobrazilje Kant prelazi na njen odnos sa čistom apercepcijom. Preciznije, da bi funkcija uobrazilje postala intelektualna, potrebno je dejstvo apercepcije. Uobrazilja ima transcendentalnu stranu; ona je izvedena *a priori*. Međutim, ona je ipak čulnog karaktera jer povezuje datost onako kako je data – nema sposobnost davanja pravila. Hajdeger pak smatra da baš činjenica da uobrazilja pripada čulnosti znači da je uobrazilja izvornija od čulnosti i apercepcije. Uobrazilja je tu moć spontanog davanja slika.²¹ U tom smislu, njeno jedinstvo je iznad čulnosti i razuma. Uobrazilja kao aktivna sila suštinski je upućena na zor koji je u konačnom saznanju uvek upućen na datost.

„Mi dakle imamo čistu uobrazilju kao jednu osnovnu moć ljudske duše i ona leži *a priori* u osnovi svega saznanja. Pomoću nje mi dovedimo u vezu raznovrsnost opažaja, s jedne strane, i sa uslovom nužnog jedinstva čiste apercepcije sa druge strane.”²²

Na osnovu datog dela teksta jasno se vidi da je uobrazilja jedna od izvornih moći duha. Ona stoji ravnopravno sa dve najudaljenije tačke – čulnošću i apercepcijom. Uobrazilja povezuje čulnost i apercepciju. Uloga uobrazilje ne iscrpljuje se samo u pukom povezivanju dve moći. Naime, čak i ukoliko ne želimo da prihvatimo Hajdegerovu tezu o uobrazilji kao korenu, ne smemo je pri-

21 Up. Heidegger, *Phenomenological Interpretation of Kant's Critique of Pure Reason*, str. 284.

22 Kant, *Kritika čistog uma*, str. 580.

hvatiti kao pukog posrednika. Na taj način bi čulnost i apercepcija bili nasilno spojeni, odnosno, ne bi bilo moguće pokazivanje njihovog suštinskog odnosa u jedinstvenom saznanju. Na osnovu toga možemo govoriti o mogućnosti realnog iskustva koje se sastoji od: aprehenzije, asocijacije i rekognicije. Osnovi rekognicije, ukoliko se posmatra forma, jesu kategorije.

Važno je još istaći i jednakoizvornost uobrazilje sa drugim dvema moćima, što je posebno vidljivo na drugom putu dedukcije jer je tu polazna tačka čulnost. Hajdeger koristi sled izlaganja u prvom putu dedukcije kako bi pokazao da transcendentalna apercepcija ipak zavisi od uobrazilje. Drugim rečima, da jedinstveno čista uobrazilja ipak prethodi osnovnom sintetičkom jedinstvu apercepcije. On smatra da se transcendentalna apercepcija uz posredovanje uobrazilje pridružuje zoru te da ona nije data samostalno, nego uvek zavisi od dejstva uobrazilje. U tom smislu, Hajdeger kaže:

„Naprotiv, ova transcendentalna apercepcija, sa svoje strane, kao predstavljanje jedinstva, mora pred sobom da ima neko jedinstvo koje se obrazuje u sjedinjavanju i tako sili da se na drugom putu transcendentalna uobrazilja ispostavi kao posrednik.”²³

Videli smo u prethodnom tekstu zbog čega Hajdeger insistira na tome da je uobrazilja „pre” apercepcije i šta bi to „pre” trebalo da znači. U tom smislu vidljivo je i zbog čega Hajdeger zamera Kantu njegovo *linearno* izlaganje u dva puta dedukcije koje na kraju odlazi u korist horizonta tradicionalne logike, odnosno data je „prednost” apercepciji. Cilj dvaju putova dedukcije, gde Kant želi da pokaže *zajedno i u vezi* ono što je u prethodnom odseku prikazano razdvojeno, jeste da se pokaže *unutrašnja mogućnost suštinskog jedinstva čistog saznanja*. Hajdeger to posebno podvlači jer ne sme se izgubiti iz vida da je svaka od moći povezana na suštinski način te da se sinteza javlja kao ključ koji otvara mogućnost suštinskog jedinstva saznanja. Naravno, za Hajdegera to saznanje ima ontološku dimenziju jer se time otvara polje konačnog bića te odnos bića i nebića, ali to treba ostaviti za istraživanje drugog opsega.

*„Naprotiv, ova transcendentalna
apercepcija, sa svoje strane, kao
predstavljanje jedinstva, mora
pred sobom imati neko jedinstvo
koje se oblikuje u sjedinjavanju i
tako prisiljava da se na drugom
putu transcendentalna uobrazilja
ispostavi kao posrednik.”*

MARTIN HEIDEGGER